

R. PAVILIONIS

SISTEMINGUMO PROBLEMA KALBOS FILOSOFIJOJE

XX a. filosofija kalbai skiria ypatingą dėmesį. Susidomėjimą kalba pirmiausia apsprendė matematikos pagrindų tyrinėjimas: aibių teorijos paradoksai aiškiai parodė, kad vienas iš pagrindinių mokslo kalbos teorijos uždavinių — nustatyti kalbinių išraiškų *prasmingumo* kriterijų, leidžiantį atskirti prasmingas išraiškas nuo beprasmių.

B. Raselas atkreipė dėmesį į tai, kad skirtumas tarp teisingų ir klaidingų teiginių priklauso nuo daug radikalesnio skirtumo tarp prasmės ir beprasmybės (jo „loginių tipų teorija“ skirta neleistinių, beprasmių išraiškų profilaktikai). L. Vitgenšteinas „Logikos-filosofijos traktate“ (1922 m.) apibendrino šią išvadą. Jis sakė, kad logika ir filosofija yra analizė, kuri turi parodyti, kas vienas išraiškas daro prasmingas, kitas — beprasmes. Mokslas siekiąs parodyti, kokie teiginiai apie mūsų pasaulį yra teisingi, filosofijos tikslas — atskleisti logiką to, kas teisingai arba neteisingai, bet prasmingai pasakoma apie pasaulį, t. y. atskleisti *paramatinę* kalbos struktūrą, jos loginį karkasą, užslėptą sudėtingose netobulose kalbos formose.

Matematikos pagrindų loginė analizė, E. Huserlio reikšmės kategorijos¹, ankstyvojo L. Vitgenšteino požiūris į filosofiją kaip į kalbos kritiką nulėmė daugeliu atžvilgių lingvistinį pozityvistinės filosofijos profilį. Jos tikslu tapo mokslo kalbos terminų ir teiginių, jos sąvokinio aparato analizė.

R. Karnapas, kaip ir jo vienminčiai iš Vienos ratelio bei ankstyvasis L. Vitgenšteinas, pagrindinį pažinimo klaidų, filosofinių beprasmybių šaltinį matė natūraliosios kalbos netobulume: jos išraiškų neapibrėžtume, klaidinančiose gramatinėse struktūrose, atveriančiose hipostazavimo pavojų, o išeitį — dirbtinių, idealių kalbų konstravime; tokių kalbų, kurios neturi loginių natūraliosios kalbos trūkumų. Tokių

¹ Žr. E. Husserl. *Logische Untersuchungen*, Leipzig, 1900.

kalbų išraišką reglamentuoja jų sudarymo ir pertvarkymo taisyklės. Šios kalbos susideda iš žodyno ir sintaksės, t. y. turinčių reikšmę žodžių aibės ir išraiškų sudarymo taisyklių. Todėl galimos tokios beprasmių išraiškų atsiradimo priežastys: a) kai išraiškoje pasitaiko žodis, neturintis reikšmės (pvz., „principas“,— neaišku, kaip verifikuoti teiginį, kuriame yra šis žodis); b) kai išraišką sudarantys žodžiai yra reikšmingi, tačiau jų tvarka prieštarauja sintaksės reikalavimams (pvz., „Cezaris yra ir“,— jungtukas „ir“ užima jam, kaip gramatinei kategorijai, nederančią vietą); c) kai pažeidžiamos loginės sintaksės taisyklės (pvz., išraiškoje „Cezaris yra pirminis skaičius“ predikatas „pirminis skaičius“ netinka asmenims); tokį atvejį R. Karnapas vadino „sferų sumaišymu“ („Sphaehrenvermengung“²). Dž. Railas — „kategorijų klaida“ („Category mistake“³).

Loginiai pozityvistai manė, kad dirbtinės kalbos konstravimas leis išvengti beprasmiškų išraiškų tiek filosofijoje, tiek ir mokslo kalboje, nes į dirbtinę kalbą galėtų būti išversti tik tie natūraliosios kalbos sakiniai, kurie yra empirinio, faktinio pobūdžio arba yra analitinės tiesos, kurių prasingumą sąlygoja ne faktai, bet pati kalbos logika. Filosofinių teiginių vertimas į idealią kalbą atskleistų jų lingvistinį pobūdį, t. y. parodytų, kad jie tėra teiginiai apie kalbą; arba paaiškėtų, kad tie teiginiai yra neišverčiami, nes pažeidžia loginės sintaksės taisyklės. Kai kurie loginiai pozityvistai idealių, dirbtinių kalbų konstravimą traktavo kaip natūraliųjų kalbų rekonstravimo programą, kiti dirbtinėse kalbose matė priemonę, kuria galima apskritai išvengti natūralios kalbos filosofiniame samprotavime. Požiūris į dirbtines kalbas, kaip į natūraliųjų kalbų idealizaciją, reiškė, jog dirbtinė kalba yra *sistemingų* natūraliosios kalbos bruožų modelis; iš čia plaukia išvada, kad didesnioji natūraliosios kalbos bruožų dalis yra nesisteminga, kad ji neaprašoma neprieštaringu modeliu⁴.

Natūraliąją kalbą filosofiniu prieštaravimų šaltiniu laikė ir kita XX a. pirmosios pusės kalbos filosofijos mokykla — „kasdieninės kalbos filosofija“ (L. Vitgenšteinas, Dž. Mūras, Dž. Railas, P. Strosonas, Dž. Ostinas ir kt.). Toks vieningas dviejų labai skirtingų filosofinių mokyklų požiūris į natūraliąją kalbą nėra atsitiktinis: abiejų mokyklų pradininkas, daugeliu požiūrių apsprendęs jų veiklą, buvo vienas originaliausių bei įtakingiausių šio šimtmečio filosofinių protų — L. Vitgenšteinas.

² R. Carnap. The Elimination of Metaphysics.—„Logical Positivism“, New York, 1959, p. 68.

³ G. Ryle. Categories.—„Logic and Language“, Second series, Oxford, 1953, p. 38.

⁴ Zr. A. Tarski. The Semantic Conception of Truth and The Foundations of Semantics.—„Semantics and the Philosophy of Language“, University of Illinois Press, 1952.

Jo pažiūrų kūrybinė evoliucija nuo „Traktato“ iki „Filosofinių tyrinėjimų“⁵ puikiai iliustruoja natūraliosios kalbos traktavimą abiejose mokyklose.

Jei loginiai pozityvistai išėitės iš tos aklavietės, į kurią, jų manymu, filosofiją atvedė natūralioji kalba, ieškojo dirbtinių kalbų konstravime, tai kasdieninės kalbos filosofijos šalininkai išeitį matė kasdieninės kalbos išraiškų, kurios sąlygoja „filosofines painiavas“, vartojimo būdų aprašyme. Beprasmybės kylančios tada, kai mes, pasidavę kalbos kerams, atplėsiame kasdieninės kalbos išraiškas nuo „gimtųjų namų“⁶ ir mėginame formuluoti filosofinius teiginius, kai „kalba išeina atostogų“⁷. Filosofinių problemų nekyla tol, kol kalba vartojama įprastai, su daugybe jos funkcijų: perduodama informacija, formuluojami įsakymai, vertinamos mokslo teorijos, aprašomas kambarys, išreiškiami jausmai ir pan. Visa tai esą „kalbiniai žaidimai“ ir „gyvenimo formos“. Išraiškos reikšmę nusakąs tos išraiškos vartojimas tam tikrame kalbos žaidime. Egzistuojanti begalinė „kalbos žaidimų“ įvairovė. Tie žaidimai turi savo taisykles, savo logiką, kurios negalima pažeisti, nes tuomet jau nežaistume šio specifinio „kalbos žaidimo“.

Tarp „kalbos žaidimų“ nesą bendrų esmingų bruožų, bet tik didesni ar mažesni „šeimyniniai panašumai“. Atsižvelgiant į tai, kad neįmanoma sudaryti pilno galimų išraiškos vartojimo atvejų sąrašo, nei pats įvardijimas, nei jo reikšmė neturi būti visiškai tikslūs. Mūsų kalbos sąvokos, būdamos verbaline sudėtingų organizmų veikla, sudėtingomis socialinėmis ir fizinėmis sąlygomis neišvengiamai yra netikslios. Modeliuoti natūraliąją kalbą, žiūrėti į kasdieninės kalbos išraiškas pro loginio trafareto plyšius, ieškoti joje to, kas bendra, esminga, dirbtinai supaprastinant sąvokas,— vadinasi, iškraipyti jas, atimti iš jų gyvybę. (Pavyzdžiui, toks pavojus slypi kalbinėje iliuzijoje, kad visi prasmingi terminai yra vardai; dėl šios iliuzijos hipostazuojamos universalijos, intencionalūs objektai, objektyvios vertybės ir pan.) Mėginimai suteikti kasdieninės kalbos išraiškoms filosofinį turinį, nutolstant nuo įprastinio terminų vartojimo, sukelia intelekto konvulsijas, kalbos patologiją filosofinių problemų pavidalu. Vėlyvojo L. Vitgenšteino teigimu, filosofas neprivalo ieškoti to, kas esminga, loginės formos, slypinčios kasdieninės kalbos išraiškose. Visa, kas reikalinga jo problemoms išspręsti, yra prieš jo akis. Jo uždavinys — detalčiai aprašyti kalbos išraiškų vartojimo faktus. Filosofijos turi būti mokoma, pertvarkant painiavą sukeliančius kalbėjimo būdus, parodant, kas juose klaidina ir kaip, jų apakinti,

⁵ L. Wittgenstein. *Philosophical Investigations*, Oxford, 1953.

⁶ Ten pat, p. 47.

⁷ Ten pat, § 38.

patenkame į filosofinius spąstus. Reikia ne teoretizuoti, bet kruopščiai, metodiškai, sąžiningai atlikti užterštų namų valymą tol, kol pasaulį išvysime tokį, koks jis yra, o ne filosofų „suproblemintą“.

Abi mokyklos, nepaisant radikalaus jų programų skirtumo, kalbą laiko stebėjimui duota fizine realybe. Toks požiūris apskritai būdingas ir vadinamajai taksonominei⁸-deskriptyvinei kalbos analizei (L. Bloomfieldas, Z. Heris, C. Frizas, H. Glisonas ir kt.). Šiuo požiūriu, visa, kas reikalinga lingvistiniam aprašymui, glūdi konkrečiose kalbos išraiškose. Tyrinėtojo uždavinys — surasti elementus, iš kurių sudarytos kalbos išraiškos, juos hierarchiškai klasifikuoti ir nurodyti jų galimą distribuciją (pasiskirstymą)⁹. Kartu daroma prielaida, kad visus relevantiškus (svarbius) kalbos bruožus galima tiesiogiai stebėti *fizinėje* kalbos struktūroje. Tačiau ši prielaida pasirodė esanti nepagrįsta: taksonominė išraiškų analizė nėra adekvati netgi sintaksės formaliam aprašymui. Tuo tarpu semantiniai išraiškų aspektai apskritai lieka už taksonominio modelio ribų, už stebėjimui prieinamų struktūrų, kurias generuoja to modelio taisyklės. Manydami, kad visi fonetiniai bei sintaksiniai struktūros bruožai yra atviri stebėjimui, jie laiko, jog reikšmė taip pat turi būti aiškinaama pagal stebėjimui prieinamą išraiškų vartojimą. Taigi reikšmė imama traktuoti biheivoristiškai. Reikšmė laikoma „situacija, kuri skatina individą ištarti kalbines išraiškas“, arba „klauso tojo reakcija, kurią sukelia išraiška“¹⁰. Panašiai reikšmę traktuoja ir vienas žymiausių šio šimtmečio logikų V. Kvainas¹¹. Jis pripažįsta vienintelį objektyvų reikšmės variantą — „reikšmę-stimulą“, kaip tam tikrą išorinio pasaulio dirgiklių visumą, ir nepripažįsta jokio mentalistinio tarpininko tarp kalbos išraiškų ir išorinio pasaulio objektų.

Akivaizdus lingvistinio aprašymo nepilnumas (kai semantiniai aspektai paliekami už struktūros ribų) bei jo neadekvatumas (kai semantiniu požiūriu skirtingoms išraiškoms priskiriama ta pati struktūra) skatino naujus formaliosios lingvistikos ieškojimus.

Radikaliai naują kalbos koncepciją pateikė transformacinė generatyvinė natūraliosios kalbos teorija (N. Chomskis¹², Dž. Kacas¹³). Ja

⁸ *Taksonomija* — vienodų arba panašių reiškinių sugretinimas vienoje arba įvairiose kalbose; tuo sugretinimu grindžiama kalbos reiškinų ir pačių kalbų klasifikacija. (*Red. pastaba.*)

⁹ Lingvistikoje distribucija laikoma visuma kontekstų, kuriuose randamas tam tikras kalbos vienetas, priešpastatytas tiems kontekstams, kuriuose to vieneto negalima rasti. (*Red. pastaba.*)

¹⁰ L. Bloomfield. *Language*, 1933, p. 139.

¹¹ Žr. W. Quine. *Word and Object*, Cambridge, 1960.

¹² N. Chomsky. *Syntactic Structures*, The Hague, 1957; *Aspects of the Theory of Syntax*, Cambridge, 1965; *Cartesian Linguistics*, New York, 1966.

¹³ J. J. Katz. *Semantic Theory*, New York, 1972; *The Underlying Reality of Language and its Philosophical Import*, New York, 1972.

grindžiama dar viena kalbos filosofijos koncepcija, kildinama iš racionalistinės universaliosios gramatikos („Grammaire générale et raisonnée“), kurios principus dar XVII amžiuje (1660 m.) formulavo Por-Rojalio filosofai ir gramatikai: sakinio prasmė, arba jo loginė forma (t. y. tai, kuo, transformacinės generatyvinės gramatikos (TG) terminais tariant, nusakomos tokios semantinės-loginės išraiškų savybės ir santykiai, kaip prasmingumas, daugiaprasmiškumas, perteklius, sinonimiškumas, analitiškumas, koherentiškumas, nesuderinamumas, seka ir kt.), nėra tapati stebėjimui prieinamai „paviršutinei struktūrai“. Šiuo požiūriu sakinio prasmė, jo loginė forma yra sistemingai ir tiesiogiai susijusi su išraiškos „gilumine struktūra“, kuri turi abstraktų mentalistinį pobūdį, pagrįstą *imantinėmis* proto savybėmis¹⁴.

Filosofinį TG bagažą sudaro racionalistinė teorija įgimtų idėjų, kurias TG reprezentuoja semantinės, sintaksinės ir fonologinės universalijos, sudarančios konkrečios kalbos gramatikos universalų pagrindą. Šia „universalumo“ prasme TG yra natūralios kalbos teorija apskritai.

Transformacinės generatyvinės gramatikos teorija yra kalbos nešiotojų kalbinės kompetencijos teorija, formaliai atskleidžianti kalbinę intuiciją, kalbinio kūrybingumo aspektą, kalbos vartotojų gebėjimą baigtinės taisyklių aibės pagrindu suprasti bei generuoti begalinę aibę kalbos išraiškų, kurių anksčiau jie nėra girdėję. Transformacinė generatyvinė gramatika čia traktuojama kaip visuma taisyklių, siejančių fizinius ženklus su jų semantine interpretacija. Tam tikra gramatikos taisyklių aibė rekursyviai generuoja formalų sintaksinį objektą — išraiškos „giluminę struktūrą“, kurią semantiškai interpretuoja universalijų, nuo kalbos nepriklausomų konceptų („įgimtų idėjų“) visuma. „Giluminė struktūra“ transformuojama į „paviršutinę struktūrą“, kuri interpretuojama fonetiškai; taip fonetinė interpretacija susiejama su semantine, garsai — su reikšmėmis. Jei nusižengiama sintaksės taisyklėms, išraiškos išvedimas blokuojamas, jei nusižengiama semantikos taisyklėms, išraiškai nesuteikiama prasmės (visi kiti semantiniai išraiškų santykiai ir savybės nustatomi formaliai, pagal jų semantinę struktūrą). Tą patį galima pasakyti ir apie sintaksines bei fonologines išraiškų savybes. Kadangi minėtos taisyklės generuoja begalinę išraiškų aibę, nauja kalbinė išraiška nėra nauja ta prasme, kad priklauso aibei išraiškų, kurias generuoja gramatikos taisyklės. O tai suteikia galimybę, kaip teigia generatyvistai, suprasti bet kurią naują išraišką. Kalbinės išraiškos, turinčios vienodą „paviršutinę struktūrą“, gali skirtis savo „gilu-

¹⁴ Terminai „giluminė struktūra“ ir „paviršutinė struktūra“ nusako skirtumą tarp „realybės“ ir „regimybės“.

mine struktūra" ir atvirkščiai. (Kalbinės išraiškos, skirtingos giluminiam lygyje, gali būti vienodos savo semantine interpretacija.) Kaip jau minėta, koreliacijos „garsai-reikšmė" semantinė pusė turi *universalų* pobūdį, t. y. nepriklauso nuo kalbos specifikos, o fonetinė interpretacija bei „paviršutinės struktūros" yra specifinės kiekvienai kalbai.

TG, kaip teigia jos šalininkai, yra ne kalbos atlikimo („šnekos"—F. de Sosiūro terminologija) teorija, bet idealaus kalbos vartotojo lingvistinės kompetencijos („kalbos"—F. de Sosiūro terminologija) teorija, t. y. vartotojo, kurio kalbos atlikimo neriboja nei atminties apimtis, nei kiti psichologiniai veiksniai.

Pagrindiniai TG principai, kaip ir aibė universalių substancialių elementų, kuriais remiantis formuluojamos TG taisyklės, esą įgimti. Žmogus, savo lingvistinėje praktikoje susidurdamas su fragmentiška ir dažniausiai defektyvia kalbine medžiaga, šių įgimtų principų pagrindu ir tegalįs sukurti optimalią bet kurios kalbos gramatiką. Be to, teigiama, kad konkrečios kalbos TG taisyklės, kaip ir bendri TG principai, priklauso nesąmoningo (unconscious) individo žinojimo sričiai.

TG teorija, kaip kalbos filosofija, skiriasi nuo jau minėtų mokyklų kalbos filosofinio supratimo visų pirma tuo, kad, aiškindama kalbos mechanizmą, nurodydama išraiškų semantines, sintaksines bei fonetines savybes, stebėjimui prieinamą „paviršutinę struktūrą" aiškina „giluminėmis" stebėjimui neprieinamomis struktūromis. Tačiau TG turi ir bendrų bruožų su minėtomis mokyklomis: su loginiu pozityvizmu ją sieja tai, kad lingvistinių struktūrų teorija vystoma formalizuotos sistemos forma, nors, priešingai pozityvistams, TG reikalauja, kad tokia teorija būtų *natūraliosios* kalbos lingvistinių struktūrų teorija, o ne *dirbtinė* kalba. Formalios lingvistinės teorijos taisyklės turi atspindėti *realius* ryšius tarp garsų ir reikšmės, vadinasi, jos turi būti prieinamos empirinei verifikacijai. Taigi neigiamas pozityvistų požiūris į natūraliąją kalbą kaip į amorfišką, nesisteminę objektą¹⁵. Iš tiesų, tas faktas, kad teorija neapima natūraliosios kalbos sudėtingumo, gali būti aiškinamas dvejopai: kad natūralioji kalba nėra sisteminga arba kad toji teorija nepajėgia modeliuoti sudėtingų, tačiau *giluminiam lygyje sistemingų* natūraliosios kalbos reiškinių. Generatyvistų manymu, ne tik tai, kad vaikai fragmentiškos kalbinės medžiagos pagrindu labai anksti ir nepriklausomai nuo inteligencijos laipsnio įsisavina sudėtingas kalbines

¹⁵ Reikia pažymėti, kad natūraliąją kalbą laiko prieinama *sisteminga* formaliai analizei vadinamosios „intencionalinės (nestandartinės) logikos" atstovai. Pratešdami G. Frege's, R. Karnapo, A. Čiorčo, A. Tarskio loginės semantikos idėjas, natūraliosios kalbos semantikos analizei jie taiko modelių teorijos principus ir techniką (žr. R. Montague, *Universal Grammar.—„Theoria"*, 36, 1970; „Pragmatics and Intensional Logic.—„Synthese", 22, 1970).

abstrakcijas, generuoja ir supranta anksčiau negirdėtas išraiškas, bet ir tai, kad formalioji lingvistika disponuoja *teorija*, kuri sistemingai aiškina tą gebėjimą bei sudėtingiausius kalbos faktus, rodo, jog kalba yra *sistemingas*, nors ir be galo sudėtingas, reiškinys. Antra vertus, būtept išsamus kalbos išraiškų loginio funkcionavimo aprašymas (nors ir *intra-lingvistiniu* aspektu) sieja TG su kasdieninės kalbos filosofija, kuri, žinoma, nepateikia ir nesiekia pateikti vieningos bei sistemingos natūraliosios kalbos koncepcijos.

Generatyvistai, apeliuodami į įgimtą TG teorijos žinojimą, polemizuoja su empirinės kalbos įgijimo (induktyvių apibendrinimų, pagrįstų asociacijos mechanizmais) koncepcija (pvz., su V. Kvainu), nurodydami, kad aibė sintaksinių semantinių ir netgi fonetinių charakteristikų, kurias kalbos vartotojai priskiria suvokiamoms kalbinėms išraiškoms, neturi jokie fizinio koreliato ir todėl nėra akustinio signalo funkcijos. Tačiau informacija, kurią mes priskiriame kalbinei išraiškai semantinių, sintaksinių, fonetinių struktūrų forma, yra nepalyginamai turtingesnė už tą, kuri slypi jo fizinėje apraiškoje. Iš to daroma išvada, kad kalbos vartotojai, priimdami akustinį signalą, *a priori „pasitinka“* jį daug sudėtingesniu modeliu, negu tas, kurį galima išvesti iš paties signalo.

Iš tiesų, jeigu į kalbos įsisavinimą ir jos fonetinių struktūrų semantinę interpretaciją žiūrėtume tik kaip į tokį dalyką, kuris vyksta superlingvistiniame vakuume, arba geriausiu atveju kaip į idealiai pasikartojančią „stimulo-reakcijos“ pasekmę, apeliuoti į įgimtą universaliosios gramatikos žinojimą būtų neišvengiama¹⁶. Tačiau taip nėra: kalba, kaip ir pati kalbinė veikla, įsisavinama sudėtingomis fizinėmis ir socialinėmis sąlygomis, kurios neatskiriamos nuo paties *pažinimo* proceso. Mūsų įsitikinimu, pati kalbinės simbolikos įvedimo galimybė priklauso nuo *neverbalinės* reikšmių sistemos, atspindinčios *ikikalbinę* individo patirtį, susidarymo. Atmetus tą sistemą, darosi nepaaiškinamas pats kalbos simbolių supratimas¹⁷.

Įgimta yra ne universalioji teorija. Įgimtas yra mūsų *gebėjimas* jau pirmosiomis gyvenimo dienomis selektyviai reaguoti į supančią mus aplinką, skirti tos aplinkos reiškinius, rasti juose tai, kas bendra, *kombinuoti reikšmes ir taip, fiksuojant tas naujas reikšmių kombinacijas kalbos ženklais, išieiti už betarpiško patyrimo ribų*. To gebėjimo apspręs-

¹⁶ Vienu atveju iš viso „išjungtume“ pasaulį, visuomeninę individo patirtį, o kitu – „stimulo-reakcijos“ schema tepaaiškintų mažą žmogaus kalbinės veiklos dalį.

¹⁷ Žr. R. Pavilionis. Mašininio vertimo galimybės. „Problemos“, 1970, Nr. 1; R. Pavilionis. Kalba kaip filosofinės analizės objektas. – „Problemos“, 1970, Nr. 2; Р. Павилонис. Значение как континуум. – «Материалы симпозиума по проблемам логики, методологии и философии науки», Ереван, 1972.

tos trūkstamos reikšmių sistemos duoda galimybę įvesti verbalinę simboliką ir suprasti tai, kas *nauja* (kartu ir kalbos gramatiką), interpretuoti kalbos ženklus turimos sistemos reikšmėmis. O tai yra ne kas kita, kaip naujų reikšmių, atspindinčių ne tik aktualią, bet ir *potencialią* individo patirtį, konstravimas iš esamos reikšmių sistemos resursų.

Vadinasi, toji reikšmių sistema tarsi pati savaime išsirutulioja: visa, kas *nauja* ir ką galima suprasti, nenusižengiant reikšmių interpretavimo principui, t. y. sistemos *kontinuumui*¹⁸, *potencialiai* jau glūdi sistemoje ir gali būti sukonstruota arba aktualizuoja, kai yra išorinis stimulus, kryptingos proto veiklos procesas arba vyksta vadinamasis „savaiminis proto žaismas“, kuriuo gali būti aiškinami ir genialūs minties polėkiai, ir absurdiški jos nuopuoliai.

Štai kodėl kalbos filosofija, aiškindama ryšį tarp sąmonės, kalbos ir objektyvios tikrovės, mūsų manymu, neišvengiamai reiškiasi kaip *loginių pažinimo galimybių* ir jo mechanizmų atskleidimo filosofija. Atsakymų į jos keliamus klausimus turi būti ieškoma *bendrame kontekste tų informacinių procesų*, kurie vyksta žmogaus smegenyse, kai jis pažįsta pasaulį. Kalbos atsiejimas nuo tų procesų (be kita ko, pagimdęs ydingas pažiūras į kalbos funkcijas pažinimo procese), menkas šių procesų pažinimas paaiškina, kodėl mes vis dar tebesame kalbos, kaip informacijos kodavimo ir perdavimo priemonės, mokslinės analizės priegose.

Išraiškų prasmingumo problema, kurią sprendžiant formavosi svarbiausios kalbos filosofijos kryptys, jų tarpe ir analitinė filosofija, pasukusi į idealistinius kraštutinius, mūsų supratimu, yra naujų reikšmių konstravimo tam tikrame kontekste problema. Kalbinės išraiškos prasmingumas yra reliatyvus; jis priklauso nuo mokslo teorijos arba sveiko proto konteksto, slypinčio bendroje (neverbalineje-verbalinėje) nenutrūkstamoje reikšmių sistemoje. Prasmingumą galima nustatyti, nurodant to konteksto funkcionavimo taisykles arba bent taisyklingumo tendencijas. Todėl vienas svarbiausių loginės-filosofinės kalbos sistemingo analizės uždavinių — parodyti tų kontekstų, o kartu ir visos semantinės sistemos aprašymo galimybes.

¹⁸ Ten pat.